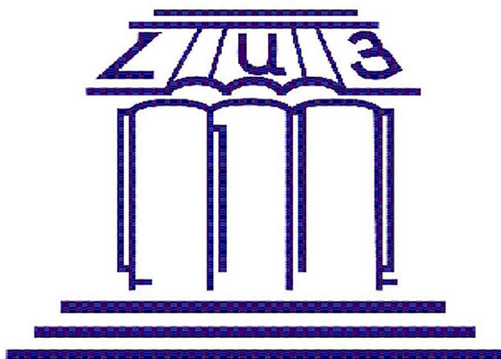

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9303

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԴՈՒՐԵԱՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԻ
ԹԻՒ 3

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

+

ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՄԵՂ ԶՈՀՐ
ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՈՇԻՆ

1934

Նիւ Եոթ

281.64

Դ - 997

Մատենաշար Դուրեան Յանձնախումբի յաջորդական
թիւերը մամլոյ տակ են :

281.69
7-997

4 NOV 2009

ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԹԻՒ 3

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

+

ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՄԵՂ ԶՈՀՐ
ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՈՇԻՆ

1934
Նիւ Եորք

ԻՐԱՆԻԱՆԻ ՄԻ ՓԱՍՏԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Շիբալոյի Աշխարհի Արուեստահանդէսի մէջ Հայկական եռա-
դոյն դրօշի շուրջ պատահած ցաւալի միջադէպը Դաշնակցութեան
կողմէ Հաշտդործուեցաւ ամենէն անսիրտ եւ անարգ կերպով:

Դրօշի նուիրականութեան հմայքին տակ թաքնուած, այդ
կուսակցութիւնը անխղճօրէն չարափոխեց պարզ դէպք մը եւ սու-
տով ու կեղծիքով Հասցուց ահաւոր Համեմատութեան եւ ոճիրի:

Իբր հետեւանք տարապարտօրէն յարուցուած այս խնդրոյն,
բովանդակ Հայութիւնը այսօր ոչ միայն կը սղայ բարձրաստի-
ճան անմեղ զոհը, այլեւ ամօթահար եւ վշտաբեկ Ամերիկեան
դատարաններու առաջ ազգային արժանապատուութեան բղբտուի-
լը կը տեսնէ:

Իրազէկ դառնալու համար եռադոյն դրօշի հարցի բոլոր ման-
րամասնութեանց, եւ համոզուելու համար թէ Դուրեան Սրբազան
որքան անմեղ էր իրեն վերագրուած մեղադրանքէն, կ'արժէ ու-
շադրութեամբ կարդալ այս պրակը:

ԱՐԳ. ՂԵՒՈՆԴ ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՋՆԱՆՈՒՄԲ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ
ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԻՆ

ԵՌԱԳՈՅՆԻ ՊԱՅԲԱՐԸ

ՇԻԲԱԿՈՅԻ ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՆԴԵՍԵՆ ԱՌԱՋ

Եռադոյն դրօշի փոթորկայոյղ հարցը, որուն դեմ-
բախտ զոհերէն մին եղաւ նաեւ եղբարախտ Դուրեան
Սրբազան, Ամերիկահայոց առանձնայատուկ ցաւ մը
է:

Այս անմեղ դրօշը, իբր միջոց քաղաքական կու-
սակցութեան մը տիրապետութիւնը յաւերժացնելու,
իր աւերները արդէն իսկ գործած էր սփիւռքի Հայու-
թեան մէջ: Մեր կարեւոր գաղթավայրերէն՝ Յունաս-
տան, Սուրիա, Ֆրանսա, Եգիպտոս, նոյն իսկ Պուլ-
կարիա թատերաբեմ դարձած էին ամօթալի կռիւնե-
րու:

Վերջին տարիներու մէջ ազգային հանդէսները եւ
սգատօնները եռադոյնի պատճառաւ դատապարտուած
էին վերածուելու կռուադաշտերու, ուր ոչ միայն կադ
ու կռիւ անխուսափելի կը դառնային, այլեւ օր ցօրե-
կով կը գործուէին ոճիրներ, վրդովելով հիւրընկալ եր-
կիրներու ներքին անդորրութիւնը եւ վարկաբեկելով
ազգային արժանապատուութիւնը:

Առանց հարկեցուցիչ պատճառի, արուեստականօ-
րէն ստեղծուած դրօշի այս պայքարը տեղի կ'ունենար
կուսակցութեան մը կանխապատրաստած ծրագրի եւ
հաշիւներու համաձայն:

Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ ժողովրդային համակրութեան յարաճուն հոսանքը հարկադրած էր Դաշնակցութիւնը՝ ներքին կատաղի պայքարով մը, վերապահել իր շարքերուն ուղղութիւնը Հայաստանէն, եւ վերարժարձել անոնց մարելու մօտ եռանդը, պարզապէս իր գոյութիւնը ապահովելու եւ «անելիք» ունենալու համար:

Այլապէս ինչո՞ւ ստեղծուեցաւ ազգ. դրօշի մը չուրջ համատարած այս կռիւը, երբ Հայ Հանրապետութեան անկումէն վերջն իսկ եռագոյնը դեռ 'ի պատուի էր սփիւռքի մէջ:

Ո՞վ էր մեղաւորը, երբ եռագոյնը դադրեցաւ կենդանի դրօշ մը ըլլալէ: Դաշնակցութիւնը՝ միահեծան վարիչը Հայ Հանրապետութեան, անխորհուրդ արկածախնդրութեամբ պատրաստեց Կարսի աղէտը, եւ ամօթալի փախուստով մը լքեց կռուի դաշտը, որու բնական հետեւանքն եղաւ Հայ Հանրապետութեան անկումը, եւ Խորհրդային վարչաձեւի յաջորդումը: Եռագոյնը այլեւս կը վերաբերէր պատմութեան եւ իր տեղը կը գրաւէր ազգային թանգարանի մէջ:

Բայց սփիւռքի հայութիւնը չի դադրեցաւ յարգանք տածելէ եռագոյն դրօշի հանդէպ, եւ քաղաքական նկատումներով չկրնալով Խորհրդային Հայաստանի դրօշը պարզել, իր հանդէսները շատ անգամ կը կատարէր եռագոյնի հովանիին տակ:

Եւ ով գիտէ թերեւս այսպէս ալ պիտի շարունակուէր միջոցով մ'ալ, մինչեւ Խորհրդային Միութեան ճանաչումը անխտիր բոլոր ազգերէ:

Հայաստան՝ իբր բաղկացուցիչ մասը Խորհրդային Մեծ Միութեան, այս ձեւով կը գտնէր ապահով երաշխիքը իր Ֆիզիքական գոյութեան պահպանման եւ հաւանականութիւնը իր ցանկութեանց հետզհետէ իրականացման:

Բայց Դաշնակցութեան համար հաճելի չէր այս հե-

ռապատկերը, անոր համար ազգային գերադոյն չահերէ գերադօր են կուսակցական նկատումները: Դաշնակցութեան համար միակ էականը կառավարական ղեկը ի ձեռին ունենալն է:

Փետրուարեան Յեղափոխութեան ձախող փորձէն վերջ, Դաշնակցութիւնը այլեւս յուսահատ բռնական միջոցներով իր կորսնցուցած դիրքը Հայաստանի մէջ վերստին գրաւելէ, դիւային ծրագիրը յղացաւ դադութահայութեան պարտադրելու իր մենատիրութիւնը: Աճեցուն համակրանքն ղէպի արդի Հայաստան արդելք մ'էր իր յաջողութեան, անհրաժեշտութիւն մըն էր նախապէս անսիրելի ընծայել զայն եւ այս նպատակաւ չի քաջուեցաւ յայտարարելու որ արդի Հայաստանը անհարապատ է եւ օտար:

Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի տեսիլքը եւ Եռագոյն Դրօշը հուրթքներ էին իր միամիտ շարքերը ատելալաւ զգացումով տոգորելու համար հայերկրի վարիչներու ղէմ: Դաշնակցութեան համար Հայաստան դադրեցաւ «երկիր դրախտավայր» մը ըլլալէ եւ վերածուեցաւ «Վայաստան»ի եւ «դժոխքի»:

Յնորքներէ տարուած պարզմիտ հետեւորդները չի կրցին տեսնել թափանցիկ խաբէութիւնը եւ ոչ ալ քաջութիւնը ունեցան իրենց վարիչներուն հարցնելու թէ՛ Հայ Հանրապետութեան իրենց շրջանին Հայաստան երբ կրցաւ միացեալ ըլլալ, երբ Թրքահայաստանի տարածուն հողամասէն թիզ մը հող ազատագրուած չէր:

Ո՞ւր վայելեցին անկախութիւն եւ ազատութիւն, երբ դաշնակցական կառավարութիւնը Թուրքիոյ հետ կնքած ամօթալի դաշնագիրներով ընդունած էր անոր խիստ ծանր հակաշիւր ռազմական, տնտեսական եւ ներքին ինդիւրներու վերաբերմամբ:

Դաշնակցութիւնը մոռցած իր իշխանութեան շրջանի այս դառն իրականութիւնները, չի քաջուեցաւ իր մամուլով յայտարարելու թէ հայ ժողովրդի հողւոյն

մէջ միակ եռագոյն դրօշը կ'ապրէ, իբր խորհրդանշան Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի, եւ թէ Հայ Հանրապետութենէ եւ անոր եռագոյն դրօշէ դուրս, ու եւէ վարչաձեւ եւ դրօշ վաղանցիկ ժամանակավրէժ պիտի մնան, դատապարտուած անհետանալու:

Հայ ժողովուրդը՝ որ դառն յուսախաբուեթիւններէ վերջ այլեւս հոգեւին փարած էր Խորհրդային Հայաստանի, չի հանդուրժեց որ իր անուշով այս անարգանքը նետուի անոր վարիչներու ճակտին, այլեւս չի ներեց որ կուսակցական բռնափորձութիւնը յաւերժացնելու համար եռագոյն դրօշը իր հանդէսներու մէջ ծածանի, իբր հակացոյց արդի Հայաստանի:

Ժողովրդային հակայ զանդուածներու եռագոյնի հանդէպ ցոյց տուած այս այլամերժ վերաբերումը Դաշնակցութեան համար նկատուեցաւ լաւագոյն առիթ մը իր փնտռած ներքին պայքարին համար:

Ալ կռիւը սկսած էր բոլոր գաղութներու մէջ, մէկ ծայրէն միւսը, եռագոյնի նուիրականութիւնը կարգախօսն էր եւ մարտահրաւէր ուղղուած էր բոլոր հայութեան, իրենց շարքերէն եւ համակիրներէն դուրս:

Այս թոհուրոհին մէջ զարմանալին այն էր որ եռագոյնի անուշով այսօրուան հուրուբոց ժայթքող դաշնակցականները դեռ մէկ քանի տարի առաջ, Հայ Հանրապետութեան շրջանին, կ'արհամարհէին եռագոյն դրօշը: Ականատեսներու խի հաւաստումով զօրանցքներու, նոյն խի կռուող բանակներու առջեւէն շատ անգամ դաշնակցական կարմիր դրօշը եւ զինանշանը կը բարձրանար, փոխանակ ազգային եռագոյն դրօշին: Կուսակցական նախափորձութեան այս ոգին մասնաւորապէս կը քաջալերուէր Արամի կողմէ:

Դեռ վերջերս, Պր. Զամալեան, իր խօսած համալուր ճառին մէջ, ուր Դուրեան Սրբազանի սպաննիչները նկատուած էին հերոսներ, եւ զժրախոս զոհին վրայ լացող հայ կիներն ալ՝ անարգուած, կուսակցա-

կան դրօշի նախափորձեան փաստը կը հայթայթէ: Կ'արժէ կարդալ իր յատկանշական տողերը:—

«Փետր. 18-ի առաւօտուն իջնում էին Քանաֆեռից զանազան զինուած խմբեր, մեր հայրենիք եւ այլ յեղափոխական երգեր երգելով: Յանկարծ խմբից մէջ տեղ երեւաց մի կառք, որի միջից ԲԱՐՁՐԱՆՈՒՄ ԷՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ՝ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆՈՎ: (Ընդգծումը մերն է):

Ո՛ւր էր եռագոյն դրօշը, որու վրայ կ'երդնուն այսօր բոլոր դաշնակցականները, ո՛ւր էր այդ նուիրական եւ պատմական դրօշը, որու անուշով գործեցին եւ դործել տուին ամենէն վայրագ ոճիրները:

Եւ ան ալ անկախութիւնը վերստանալու համար եղած համաժողովրդային յեղափոխութեան մը օր, ինչպէս կը ճգնին մեզ համոզել: Մոռցուեցաւ անկախութիւնը խորհրդանշող եռագոյնը, բայց չի մոռցուեցան դաշնակցական կարմիր դրօշը եւ զինանշանը:

Մենք զիտենք թէ այդ կուսակցութեան վարիչներու համար նուիրական եւ գեղեցիկ բառերը կը ծառայեն կեղծիքը վարագուրելու եւ միամիտ շարքերը խաբելու համար:

Դրօշի չուրջ այս կատաղի պայքարին մէջ բնական էր որ Ամերիկահայ գաղութն ալ անմասն չի պիտի մնար:

Շիքակոյի Աշխարհահանդէսը յարմար առիթ մը նկատուեցաւ դաշնակցական տղերք համար եռագոյնի առթիւ իրենց հերոսութիւնը ցուցադրելու: Կրնան հանգիստ սրտով պարծիլ որ մրցանիչը չահած են:

ԵՈՒԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԻ ՀԱՐՑԸ

ՇԻՔԱԿՈՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԵՍԻ ՄԷՋ

Շիքակոյի Արուստահանդէսի մէջ եռագոյն դրօշի չուրջ յարուցուած ցաւալի պայքարը պատահական զէպք մը կամ վայրկենական տպաւորութեան տակ

դադարեալ զայլոյթի մը ստոյկով մը չէր, այլ կանխամտածուած որոշ ծրագրի մը պաշարեամբ դործադրութիւնը:

Ձարմանալի զուգադիպութեամբ Շիքակոյի դէպքի վաղայաջորդ օրերուն Եգիպտոսէ հասած ազգային թերթերը եռագոյն դրօշի շուրջ Գահիրէի մէջ պատահած պայքարի մը մանրամասնութիւնները կուտան, ճիշդ յար եւ նման Շիքակոյի մէջ պատահած դէպքին: Իր մասնաւոր շահեկանութեանը համար կ'արժէ կարգաւ «Կոչնակ»ի հետեւեալ տողերը. —

«Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթը անցած շաբթու մեզի բերաւ հետեւեալ լուրը:

«Քաղաքին Նուպարեան Ազգ. վարժարանին պարգեւաբաշխութեան հանդէսը կը կատարուէր: Մինչ տնօրէնը իր տեղեկագիրը կը կարդար՝ քանի մը երիտասարդներ բեմը կը խուժեն, եւ հոն կը կախեն եռագոյնը: Հոգաբարձութիւնը, քէեւ այս անակնկալ ռումբգոյնէն յուզուած, անհաճոյ հետեւաճիւղներէ խուսափելու մտօք հանդէսը կը փակէ անմիջապէս: Ընթացաւարտներու վկայականներու բաշխումը տեղի չունենար: Փակումէն վերջ հանդիսականներէ ռմանց միջեւ կը փոխանակուին անախորժ խօսքեր: Եռագոյնին դէմ առարկողները կ'որակուին որպէս համայնավար, Բարեբախտաբար խնդիրը չի ծանրանար աւելի: Այլապէս հոն կրնային կրկնուիլ այն տխուր տեսարանները — վէն, հայիոյանք, ծեծկըւումք, արիւնայեղութիւն — որոնց արձագանգները կը հասնին Ֆրանսայէն, Յունաստանէն, Սուրիայէն, Պուլկարիայէն:»

Ինչպէս բացօրոյ կը տեսնուի, Գահիրէի եւ Շիքակոյի մէջ, թէեւ մղոններով իրարմէ հեռու կը պատահին միեւնոյն դէպքերը, միեւնոյն դերակատարներու ձեռամբ: Կ'երեւի թէ բարձրէն տրուած կարգախօսն է, նախ հաւաստում թէ եռագոյն չափաւ պարզուի, յետոյ կատարուած իրողութեան առաջ դնելու համար,

համախումբ խռովում դէպի բեմ եւ պարզում եռագոյն դրօշներու, եւ բնական հետեւանք, հայհոյանք, ծեծկըւումք, երբեմն ոճիր: Այս ծրագիրը դործադրուեցաւ հաւատարմօրէն նաեւ Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ աղետալի հետեւանքներով:

Երբ Դուբեան Սրբազան Շիքակոյի Հոգաբարձութենէն հրաւէր ստացաւ տեղւոյն Արուեստահանդէսի մէջ հայկական օրուան առթիւ խօսելու, փափաք չըզգաց երթալու, կարծես թէ վտանդի մը նախազգացումը կ'զգար:

Նոյն Արուեստահանդէսի առթիւ կազմակերպուած համազգային թափօրի առթիւ եռագոյն դրօշ պարզելու մասին նախապէս ծագած անհամաձայնութիւնը, եւ յետոյ, իբր չարեաց փոքրագոյնը, թափօրի մասնակցութենէ հրաժարելը քաջաբերական երեւոյթ մը չէր եւ երաշխիք չէր ընծայեր թէ, ինչպէս շատ տեղերու մէջ, համազգային Արուեստահանդէսին ալ չափաւ կրնային անախորժ դէպքեր պատահիլ, ազգին համար վարկաբեկիչ, ուրկէ Առաջնորդը կը փափաքէր հեռու մնալ:

Դուբեան Սրբազանի առաջին մտածումը եղաւ, հրաւէրը ընդունելէ առաջ, տեղեկանալ թէ եռագոյն դրօշի դործածութեան կամ մերժման մասին համաձայնութիւն գոյացած է:

Հոգաբարձութենէ ստացած պատասխանը կը հաւաստէր թէ դաշնակցական անդամներու իսկ հաճութեամբ Արուեստահանդէսի Հայկական բաժնին մէջ միայն Ամերիկեան աստղազարդ դրօշը պիտի պարզուէր:

Այս պատասխանը ապահովիչ էր եւ որոշեց երթալ Շիքակո:

Դուբեան Սրբազան անձնապէս եռագոյն դրօշի հանդէպ նախապաշարում կամ անսիրելիութիւն չունէր. իբր ազգային դրօշ մը, կը յարգէր զայն: Զանազան առիթներու մէջ պարծանքով կը յիշէր թէ Հայ Հանրապետութեան շրջանին, Իզմիրի մէջ, մէկ ձեռքը

խաչ, միւս ձեռքը եռագոյն դրօշը պատարագած եւ քարոզած է:

Միեւնոյն ատեն իբր կարգապահ եկեղեցական, համաձայն Վեհափառ Կաթողիկոսի 1929 ի արգելիչ կոնդակին, չէր մասնակցեր ազգային այն հանդէսներուն, ուր կուսակցական նկատումներով «եւրոթնեք» տեղի կ'ունենային ընդդէմ Խորհրդային Հայաստանի:

Դուրեան Սրբազան միամտութիւնը ունեցած էր դաշնակցականներու խոստումին հաւատալով Շիրակօ երթալու եւ չարաչար խաբուած էր:

Արուեստահանդէսի սրահը հասնելէ վերջ միայն տեղեկացաւ թէ միեւնոյն խաղը կրկնուած էր եւ բեմին վրայ կը ծածանէր եռագոյն դրօշը:

Սրբազանը ներկաներու ստուար մեծամասնութեան զայրոյթը մեղմացնելէ վերջ, օտարներու ներկայութեան դայթակղութեան առիթ չընծայելու համար, իր քովը կանչեց դաշնակցական վարիչները եւ հայրաբար խնդրեց որ նախապէս եղած կարգադրութեան համաձայն վերցնեն եռագոյն դրօշը, տեղի չի տալու համար անախորժ դէպքերու:

Իր կոչերը եւ խնդրանքները անխելի մնացին: Դուրեան Սրբազանի անհատականութիւնը եւ նկարագիրը սպառնալիքներու առաջ չէին կրնար տկարանալ եւ կամայականութիւնը օրինականացնել: Խնայելու համար ժողովրդային անմեղ արեան հոսման, արիաբար իր անձը դրաւ վտանգի եւ ատելութեան դժին վերայ, եւ դրօշը հեռացնելու համար ներկաներու տուած ջախջախիչ քուէներէ վերջ, հրամայեց դուրս հանել եռագոյնը:

Դաշնակցութիւնը ինքզինքին չներեց այս սլարտութիւնը եւ Շիրակոյի դէպքը՝ կանխորոշ ծրագրի մը համաձայն, ստացաւ ահաւոր համեմատութիւն, որ ոչ միայն վրդովեց զազուրի անդորրութիւնը, այլ եւ իր օրստորէական դարգացումով հասաւ Դեկտ. 24-ի ահաւոր ոճրին:

Բոլորովին իրազեկ դաւանալու համար թէ Դուրեան Սրբազան որքան տարապարտօրէն հալածուեցաւ, նոյն իսկ նահատակուեցաւ, եռագոյն դրօշի առթիւ, անհրաժեշտ է կարգաւ այս խնդրոյ շուրջ եղած սլաշտօնական տեղեկագիրները եւ քննութեանց արդիւնքները:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆ ՕՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Նկատի ունենալով վերջերս դաշնակցական մամուլին մէջ երեւցած յերկրածոյ թղթակցութիւնները եւ նոյնքան անճիշդ խմբագրականները, Գործադիր Յանձնախումբս պարտք կը զգայ հետազայ լուսարանութիւնները տալ ժողովուրդին: Եւ այս լուսարանութիւնը վերջնական համարելով, կը մերժէ բանալէճի բնուիլ ունէ անհատի կամ խմբակցութեան հետ:

Ինչո՞ւ Դրօշակի խնդիր. — Ինչպէս ուրիշ ազգութիւններ, նոյնպէս նաեւ Յանձնախումբս հրաւէր ստացաւ, Մայիս 27 ին Ալխարհահանդէսի բացման հանդիսութեանց մասնակցելու, մարդուած խմբով մը որ ազգային տարազ հագուած ըլլայ եւ դրօշակիրով մը: Յանձնախումբս նկատելով ժամանակի սղութիւնը, մարդուած խումբի չզոյլութիւնը եւ մանաւանդ դրօշակի խնդրոյն շուրջ յարուցուելէ տարակարծութիւնները, որոշեց չմասնակցիլ չբերթին, որ կարելոր մասն էր հանդիսութեանց:

Յանձնախումբիս քարտուղարը թէեւ անձնապէս կարող, բայց հայ ժողովրդեան հատուածական մտայնութեանց ու գործակալներին անվարժ, դաշնակցական անհատներու կողմէ բազմիցս եղած դիմումներուն տեղի տալով, ժողովէն դուրս, հաւանութիւնը կ'ապահովէ Գործադիր Յանձնախումբիս անդամներէն մի քանիին, եւ կը պատրաստուի հանդիսութեանց մասնակցութեան:

Յաջորդ օրուան նիստին, Գործադիրը նկատի ունենալով առնուած քայլերը եւ յայտնուած փափաքները, կ'որոշէ մասնակցիլ չբերթին, պայմանաւ որ գործածուի մեր Հայկազեան դիմաշաւով դրօշակը — բան մը որ կ'ընէին Գերմանները իրենց մէջ ծագած անհամաձայնութեան հետեւանքով, ի դորձ անելով ոչ թէ Հիթլերական կամ Հանրապետական եւ ոչ իսկ Կայսերական դրօշը, այլ Մեծն Ֆրեդերիկոսի հնամեայ դրօշակը: — Չմոռնա՞ք յիշելու որ դրօշակի այս կարգադրութիւնը արդիւնքն էր քարտուղարի եւ դաշնակցական ղեկավար անհատներու միջեւ կայացած համաձայնութեան: Բայց անոնք որ օր մը առաջ հուանած էին այդ կարգադրութեան, օր մը վերջ կը մերժեն սրեւէ գործակցութիւն, եւ սլաշման կը դնեն եռագոյնը, հակառակ սլարագային կը սլաշու-

նան խոսվում էր և արիւնքեղութիւն: Եւ որպէս զի ճշուած բանեցնեն Յանձնախումբիս վրայ, կը խօսին Շիրակոյի հայութեան անունով և կը սպառնան 1700 քուէներով — ասիկա հազիւ 2500 — 3000 հոգիէ բաղկացեալ գաղութի մը մէջ: — Գործադիրը մերժեց բնականաբար որեւէ իրաւախոհութիւն այս սղայական սպառնալիքին տակ, որովհետեւ յաջորդ օրն իսկ տեսնելով իրենց սպառնալիքին ուղեցիկը բնոյթը, ինքնաբերաբար իջան 1300ի և անկէ ալ 700 քուէի: Եւ չկրցան անուններու այս ցանկն իսկ ներկայացնել և յանձնել Յանձնախումբիս:

Միեւնոյն ատեն Յանձնախումբս իր ըրած քննութիւններով երևան հանեց այն անձա՛ միջոցները, որոնցմով անոնք հաւաքած էին այդ քանի մը հարիւրէ աւելի չեղող քուէները: Իրենք անպատկառութիւնն ունեցած էին ներկայացնելու Յանձնախումբս սխալ դերի մէջ: Իրը թէ ան ոչ թէ Հայկազեան դրօշակով, այլ «Հարաֆ»ի կտորով մը պիտի մասնակցէր չքերթին:

Մինչ այս մինչ այն, դաշնակցականներու դրօշի և հանրաքուէի մասին յարուցած փոթորիկով ձեւ կ'առնէ հակառակութիւնը ուրիշ հոսանքի մը, ՀՕԿի անդամներուն և Որհնախումբի չափստանի բարեկամներուն որոնք նոյնպէս կը սպառնան խոսվումիւն ետագոյնի պարզումին առթիւ: Յանձնախումբս ինքզինքը գտնելով երկու տրամադծօրէն հակակարծիք տարբերու միջեւ, կ'որոշէ մի անդամ ընդմիշտ փակել դրօշակի հարցը և կատարել Հայկական Օրուան հանդիսութիւնները առանց դրօշակի, բացի միայն Ամերիկեանէն: Եւ կը յորդորէ Յանձնախումբին դաշնակցական անդամը համոզել իր ընկերները որ ի սէր խաղաղութեան և ազգային արժանապատուութեան, վաղ անցնին դրօշակի հարցը յուզելէ:

Երբ ամէն ինչ ըստ երեւոյթին կ'ընթանայ խաղաղօրէն, Յանձնախումբներու խառն ժողովին մէջ, ուր Հայկական Օրուան յայտադրելը կը պատրաստուէր, փափաք կը յայտնուի դաշնակցական անհատի մը կողմէ հրաւիրելու Եւր. Քինկը րէտիոյի բաժնին մէջ մաս առնելու համար: Յանձնախումբս որ արդէն դիմած էր Տր. Մինաս Կրէկորիին, և կը սպասէր պատասխանի, յարմար դատեց մերժել այդ առաջարկը, որովհետեւ անոր գործադրութիւնը աւելորդ ծախք մը պիտի պարտադրէր Յանձնախումբիս տրամադրելի գումարին վրայ, որ արդէն անբաւական էր: Ի միջի ալլոց Յանձնախումբի անդամներուն մեծամասնութեան կարծիքը Եւր. Քինկի յարմարութեան մասին խնդրական էր, քանի որ անկիւ իր Նիւ Եորքի մէջ սարբուած Մայիս 28 ի տօնակատարութեանց մասնակցութեամբ ու մանաւանդ արտայայտութեամբ, հետի էր Որհնախումբին Հայաստանի քարեկամ մը ճանչցուելէ:

Սակայն այն անհատը որ բերած էր առաջարկը չբաւականանալով այդ որոշմամբ, մէկդի տանելով Գործադիր Յանձնախումբի Ատենապետը, վերջնադիր մը կը հրամայէ անոր, սպառնալով մերժումի պարագային դրօշակի խնդրին վերաբարձումը և բրնականաբար խոսվումիւն: «Կամ Եւր. Քինկ կամ դրօշակ», այս էր իրենց սպառնալիքն պահանջը — իրենց համար համարժէք խնդիրներ, պատրաստ էին զոհել ետագոյնը Եւր. Քինկի: — Վերջնադիրը մերժուեցաւ ըստ Յանձնախումբի կանխաւ տուած որոշման: Մերժուեցաւ, որովհետեւ Յանձնախումբը չէր կրնար բեկանել իր որոշումը և հրահանգ ստանալ անհատի մը կամ խմբակցութեան մը կողմէ, այդքան ապերաստ կերպով:

Մինչ խնդիրը այս հանգամանքը ստացած էր և Յանձնախումբիս որոշումը վերջնական՝ վերոյիշեալ խնդիրներու նկատմամբ, քաղաքս կը ժամանէ Տ. Ղեւոնդ Արք. Դուրեան, որ բարեհաճած էր նախադասելու Հայկական Օրուան հանդիսութեանց: Յանձնախումբս կը պարզէ իր տուած որոշումներն ու կարգադրութիւնները այդ օրուան համար, զոր Նորին Սրբազնութիւնը կը գտնէ դահանգի:

Հայկական Օրը, հակառակ իրենց եղած ազդարարութեան թէ պիտի չթուլատուի դրօշակի ցուցադրում, խումբ մը կիներ և մանուկներ բերելով ետագոյնը և Ամերիկեան դրօշ մը դիրք կը բռնեն բեմին մէջ մի կողմը: Յանձնախումբիս անդամներէն անոնք որ ներկայ էին, չուզելով իրարանցում յառաջ բերել, կը թողուն դրօշակակիները իրենց տեղը, սպասելով ժամանմանը Վարչութեան ամբողջ կազմին: Երբ Մէճըր Սթրայքմըն կուգայ, ինք իրը պատասխանատու պաշտօնեայ, վար կ'առնէ դրօշակները բեմէն, որ կը զետեղուին ժողովրդեան դրաւած աթոռներու առաջին կարգին մէջ, ցնոր տնօրէնութիւն: Վարչութեան մնացեալ անդամներու և Սրբազանի գալուստով, կ'որոշուի գործադրութեան ղեկը կանխաւ եղած որոշումը, ուստի Մէճըր Սթրայքմըն իր հսկողութեան տակ կը ձեռնարկէ քուէարկութեան, իրեն ամենախաղաղ կերպը այդ խնդրին լուծման: Ձեռն կրնար խեղաթիւրել Մէճըր Ֆէլքըս Սթրայքմընի ազդութիւններու պետին այդ քայլը, դիցուք թէ չփոթութիւն տեղի ունեցաւ առաջին քուէարկութեամբ աղմուկի և իրարանցումի պատճառաւ: Հապա ի՞նչպէս կը բացատրեն երկրորդ քուէարկութիւնը, որ վճռական էր, ի՞նչպէս կը բացատրեն այդ պարտութիւնը: Մէճըր բարձրախօսներու (Էմբլիֆայըր) միջոցաւ բացատրականէ մը վերջ, որ լսելի էր ամէնուն — հարցուց ժողովուրդին՝ «Կ'ուզէ՞ք որ դրօշակը մնայ հոս հակառակ Գործադիր Յանձնախումբին որոշման», թէ ոչ «Կը սիրէ՞ք ձեր դրօշակը»: Իրենց առարկութեան վրայ թէ չա-

տեղ չեն հասկնար այդքան պարզ հարցում մը, բարձրախօսի միջոցաւ բացատրուեցաւ նոյնպէս Գալիֆորնիացի հայերնակցի մը կողմէ հայերէն լեզուով: Այս բացատրութեան հետեւանքը եղող երկրորդ քուէարկութեամբ, դրօշակի համակիրներ կորսնցուցին իրենց քուէներուն կէսէն աւելին, հազիւ 100—150 քուէ շահեցան, դրօշակակիր մանուկներով միասին: Ի տես այս վիճակին Մէճըրը ըսաւ. «Մեծամասնութիւնը համամիտ է որ դրօշակը հետագայի, սա անկիւնը հաւաքուած Փոփո խումբ մըն է դժուարութիւն յաւուցանողը», եւ ազդարարեց վերցնել դրօշակը: Քիչ մը սպասուածէ վերջ ըսաւ. «Չեմք ուզեր դրօշակները դուրս հանել բոնի ոյժով: Կը խնդրեմ որ դրօշակին շուրջ հաւաքուողներ հետեցնեն զայն, հոս գտնուողներ բուխարկած են ի մպաստ դրօշակի հետեցման»: Բայց երբ անոնք կը յամառէին ու պոռչուէին կը շարունակուէր խռովարարներու կողմէ, հանդիսականներէն ուրիշ քաղաքէ օրիորդ մը չկրնալով համբերել այս վիճակին, կը յարձակի դրօշակին վրայ եւ կը սկսի իրարանցումը: Ոստիկաններ որ արդէն հաւաքուած եւ հոն էին դրօշակի հարցին ամբողջ տեսողութեան, Քէփթընի տուած նշանին վրայ կը միջամտեն կոխիւն, հաւաքելով դրօշակները եւ ձերբակալելով խռովարարներէն մէկ քանին եւ կը հաստատեն խաղաղութիւնը:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ա.— Հայկական Օրուան մասնակցեցանք իրր հայ ծագումով Ամերիկեան քաղաքացիներ, ցուցադրելու համար ինքիւնքնիս իրբեւ արժէքաւոր տարր մը Ամերիկայի վերջին հարիւրամեայ յառաջդիմութեան մէջ, ըլլայ ան վաճառականութեան, ճարտարարուեստի, դիմութեան եւ արուեստի մէջ:

Բ.— Եռագոյնը չէինք կրնար գործածել, ոչ թէ որովհետեւ Գործադիր անդամները նուազ յարգանք ունին անոր հանդէպ, քան անոնք որ աժանօրէն անոր փառարանութիւնը կ'ընեն, այլ՝

1.— Ինչպէս յաճախ կրկնուած է, «այժմու հայ պետութեան դրօշակը չըլլալով, դուրի է իրաւական հանդամանքէ»: Թէեւ այժմ փոխուած է կառավարութեան վարչաձեւը, բայց կայ հայ ժողովուրդը ու կը մնայ Հայաստանը, որուն ղեղեցիկ մէկ խորհրդանիշը եղաւ եռագոյնը պահ մը:

2.— Չէինք կրնար ցուցադրել զայն, որովհետեւ Շիքակոյի մէջ դրօշակի համակիրներուն դէմ կար անհամեմատօրէն ստուար մեծամասնութիւն մը, որուն մէկ մասը հակառակ էր դրօշակի ցուցադրման որեւէ պարագայի տակ եւ միւս մասն ալ հակառակ էր այն մենամոլական կերպին, որ դրօշակի պաշտպանները ցոյց կուտային դժբախտաբար եւ կ'ուզէին պարտադրել իրենց կամքը:

Գ.— Խռովութիւններ չէին պատահեր եւ պէտք էջր որ պատահէին՝

1.— Եթէ այն մի քանի անհատները, որ ետսիրարար պատճառ եղան այդ օրուան անխորժ ցոյցին, ինչո՞ք ունենային չի շահադորձելու իրենց հետեւորդներուն հայրենասիրութիւնը եւ խանդավառութիւնը եռագոյնին հանդէպ, եւ մտիկ ըրած ըլլային շատ կանխաւ Յանձնախումբիս եւ Սենչըրի ալ Բրակըթսի վարչութեան եղած յորդորին ու ազդարարութեան: Մտիկ ըրած ըլլային զոնէ իրենց կազմակերպութեան մէջ դրօշակի ցուցադրման դէմ ի դուր տրուած իմաստուն խրատներուն:

2.— Խռովութիւն չէր ըլլար, եթէ անոնք որ կը սիրեն խօսիլ ժողովուրդի անունով, անսային զոնէ անոր մեծամասնութեան վճիռին եւ իրր օրինապահ անհատներ (երբ վճիռը իրենց ի նպաստ էջր) քաշուէին ի սէր նոյն իսկ դրօշակին, որուն այդ օրուան ղեկը մենք ցաւով դիտեցինք եւ որուն համար ունինք այն յարգանքը զոր կը զլանան մեզ վերադրել անոր յախուռն պաշտպանները:

3.— Եռագոյնը չէինք կրնար ներկայացնել, որովհետեւ անիկա յաւէտ հակապետական ցոյցերու զո՞ք եղած էր եւ Յանձնախումբիս իր էութեամբ ոչ կուսակցական, քաղաքացած ըլլալով Բարեգործական Միութեան, Հայաստանեայց եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու եւ Հայաստանի բարեկամ ուրիշ կազմակերպութեանց անդամներէն, չէր կրնար այդ ցոյցերու մեղսակցութիւնը հրաւիրել իր վրայ:

4.— Եռագոյնը ուղեցինք շնորհակայցնել, որպէս զի արդիւնք կրկնութիւնը այն կարայրասպան պայքարին, որուն նրմոյճները տրուեցան ուրիշ դադութներու մէջ: Կրնանք վստահօրէն ըսել որ կային շատ լուրջ հաւանականութիւններ նման պատահարներու Շիքակոյի մէջ եւս պատահելուն, այդ օրը արար աշխարհի առջեւ: Ուրեմն նախախնամական էր Յանձնախումբիս եւ Մէճըր Սթրայքմընի հանրաքուէի դիմումը:

Վերոյիշեալ լուսարանութեանց վրայ յենալով, որուն վաւերականութիւնը չենք կրնար զիջիլ ոչ ոքի, կը ժխտենք միանգամ ընդ միշտ այն բոլոր յարձակումները որուն նշանակ եղած է Յանձնախումբիս:

1.— Անիրաւ, աղտոտ եւ պախարակելի է այն պայքարը որ կը մղուի Տ. Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի դէմ, անոր Յանձնախումբիս հետ գործակցած ըլլալու շատ բնական մեղքին համար: Այդ օրուան պարագլուխներէն ոմանք չեն կրնար ուրանալ Սրբազանի հայրական յորդորը, որ թէպէտ ի գերեւ ելաւ, միակ կերպն էր հանգարտեցնելու այդ օրուան կրքոտ տրամադրութիւնները:

2.— Գործադիրի Ատենապետը Կ. Թ. Փուշման որևէ ատեն հակառակ չէ արտայայտուած Առաջնորդ Սրբազանին եւ ոչ ալ համակիր եղած է եռագոյն դրօշակներու մնալուն:

3.— Անճիղը եւ անիրաւ է ըսել թէ Յանձնախումբի անդամները բացակայ էին հանդիսավայրէն: Հոն էին ամէնքն ալ բացի երկուքէն, որոնք այդ պահուն չէին ժամանած հանդիսավայրը, զործի պատճառաւ:

4.— Պր. Կ. Թ. Փուշման Յանձնախումբի միջոցաւ կը փափաքէ հանրութեան տեղեկացնել, թէ ինք երբեք իր շնորհաւորութիւնները չէ հեռագրած Մայիս 28ի Դաշնակցութեան տօնակատարութեան առթիւ, եւ թէ ասիկա անպարկէտ յերկրանք մըն է:

ԳՈՐԾԱԳԻՐ ՅԱՆՁՆԱՅԻՆՈՒՄԲԻ ՀԱՅՎԱԿԱՆ ՕՐՈՒՄԱՆ
Կ. Թ. ՓՈՒՇՄԱՆ՝ Ատենապետ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՏՕՆԵԱՆ՝ Փոխ Ատենապետ
ՍԱՐԳԻՍ ՆԱՀԻԿԵԱՆ՝ Գանձապետ
ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ՝ Քարտուղար
ՕՆՆԻԿ ՆՈՐՀԱՏ՝ Օգն. Քարտուղար
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊԷԶԱԶԵԱՆ՝ Խորհրդական
ԼԵՒՈՆ ՄՈՒՂԱԼԵԱՆ՝ Խորհրդական

Յուլիս 29, 1933

ԳՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԸ ՀԵՐՔԷ ԻՐԵՆ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾ ՀԱՎԱՆՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային Հայաստանի զանազան եւ զարմանազան թշնամիները, որ մտքեր պղտորելը մասնադիտութիւն ըրած են, «Համաշխարհային Յուշահանգէս»ի «Հայկական Օրուան» առթիւ տեղի ունեցող տղեղ ցոյցն ալ աշխատեցան իրենց ի նպաստ դործածել: Անոնք մտքեր եւ խօսքեր վերադրեցին Առաջնորդին, Խ. Հայաստանը վարկարեկելու մտօք, բայց ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ինքզինքնին վարկարեկեցին:

Այս առաւօտ Առաջնորդէն ստացուած հետեւեալ նամակը կը ցուցնէ որ Անդլիերէն եւ Հայերէն թերթերու մէջ երեւցած որոշ լուրեր անհիմն սուտեր եւ փրօվոքասիրոններ էին:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

19 Յուլիս, 1933

Ամերիկայի Շրջանին Հայաստանի

Օգնութեան Կոմիտէին,

Ի Նիւ Եորք

Ձեր հեռագիրը եւ հաղորդագրութիւնը ստացայ շատ ուշ: Ձեր հեռագիրը Պոսթընէն Նիւ Եորք դրկուած եւ անտի Շիֆալօ հաս-

ցէիս դրկուած էր ամսոյս 5-ին: Շիֆալոյի Յուշահանգէսին Հայկական օրին հազարէն դրօշակի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետական կազմին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատուած ըլլալու, արգիլեցի: Բացարձակապէս ստոր գրապարտութիւն է Ամերիկեան քերքին հեղինակին այն յայտարարութիւնը քէ Սովիէական վրէժխնդրութենէն վախճալու արգիլած եմ:

Ի տեղեկութիւն հաղորդելով Ձեզ եւ օրհնութեամբ,

Առաջնորդ Ամերիկահայոց

(Ստորգ.) ՂԵՒՈՆՂ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳՈՒՐԵԱՆ

Շիֆալոյի դէպքը առանձին երեւոյթ մը չէ: Ծանօթ խմբակցութիւն մը եռագոյնը, «ազգային դրօշակ»ը քող ըրած, ստորին պայքար կը մղէ Խ. Հայաստանի դէմ: Խ. Հայաստանի «Երազ» ընդդիմադիրները բոլոր հայ զաւուսներու մէջ «ազգային դրօշակ»ի եւ այլ զրգուսներով հայ կեանքը կ'ալեկոծեն: Եռագոյնի դործածութեան դէմ ներկաներու 90 տոկոսի բողոքը որոշապէս ցոյց տուաւ ուժերու դասաւորումը. Խ. Հայաստանի հանդէպ աճող հետաքրքրութիւնն ու համակրութիւնը կը քանդեն այս «Երազ» «բարեկամ» խմբակներու աստիճան միջոցներն ու իրաւունքը եւ այս կը կատարեցնէ զերենք:

Հօրը կը փափաքէ հանրութեան ուշադրութեան եւ դատաստանին յանձնել պատասխանատուները:

Պրուֆիլին, Ն. Ե.

Հօդ-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ

(Գումարուած Սեպտ. 3-ին, Մարքիմիֆ Հօրէլի մէջ)

Երեսօրիսանական Ժողովը անդրադառնալով (Շիֆալոյի Համազգային Արուեստահանգէսի մէջ եռագոյն դրօշի շուրջ պատահած միջադէպին, նկատեց որ դուռ հայկական արուեստ եւ մշակոյթ ցուցադրելու համար կազմուած հանգէսի մը մէջ մէկ քանի կուսակցականներ դրօշի խնդիր յարուցանելով քաղաքական բնոյթ ընծայած են եւ առիթ տուած վարկարեկելու ցեղը, նկատելով նաեւ որ նոյն Արուեստահանգէսին մէջ Գերմանիոյ նման ազգի մը ներկայացուցիչները նմանօրինակ մէճի առթիւ բաւականացած են միայն Ամերիկեան դրօշով ներկայանալ, ինչ որ ամենէն իմաս-

տուն կարգադրութիւնն էր, համամիտ դտնուեցաւ Առաջնորդ Սրբազանի խոհական ուղղութեան եւ յայտնեց իր վստահութիւնը:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Կեդր. վարչութեան աշօրուան հերթական նիստին, Առաջնորդ Սրբազան Հայրը տուաւ իր բացատրութիւնները եւ տեղեկութիւնները Շիբակոյի Յուլիս 1-ի իրադարձութեանց մասին, որոնց ամփոփումը հետեւեալն է:

Ա.— Սրբազան Առաջնորդ Հայրը Շիբակո հրաւիրուած է, տեղւոյն Հոգաբարձութեան կողմէ, պատարադելու, դպրոցական հանդէսին եւ Շիբակոյի Յուլիս 1-ի «Հայկական Օրուան» հանդիսութեանց նախագահելու, իրեւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ:

Բ.— Յուլիս 1-ի օրը հանդիսութիւն չունէր Ազգային Մարմինը տեղական ընդթ ունէր եւ որեւէ առնչութիւն չունէր Ազգային Մարմինն եւ տեղական Սրբազան Առաջնորդը իր նախագահ ունենալու համար տեղւոյն Հոգաբարձութեան դիմում կատարած եւ Առաջնորդ Հօր հաճութիւնը ստացած է:

Գ.— Դժբախտաբար Շիբակոյի Յուլիս 1-ի հանդիսութեանց օրը ազգային եռագոյն դրօշակի չուրջ պատահած են այնպիսի ցաւալի հակամարտութիւններ, որոնց, Ս. Առաջնորդ Հայրը, հակառակ իր չէզոքութեան բաղձանքին, ստիպեալ միջամտած է, հաւանական աւելի մեծ ծայրայեղութիւններ կանխելու համար:

Դ.— Ս. Առաջնորդ Հայրը Շիբակոյի հանդիսութեանց սկիզբը նկատի ունենալով սկսած ծանր խառնաշփոթութիւնը եւ այն պարզապէս որ Յանձնախումբը սկիզբէն որոշած եւ իրեն ալ հաւատարեցած էր թէ դրօշակ պիտի չպարզուի, եւ նկատելով որ եթէ ստիպէր դրօշակ պահել, կրնար արեւհեղութիւն պատահիլ եւ խանդարել ամբողջ հանդիսութիւնը, յարմար նկատած է որ դրօշակ չպարզուի:

Ե.— Սրբազան Առաջնորդ Հայրը ինչպէս միշտ յայտարարած է եւ անցեալին մէջ դործով ալ ապացուցած, յարգամբ ունեցած է եւ ունի մեր ազգային եռագոյնին հանդէպ:

Կեդր. վարչութիւնը որոշեց վերոգրեալը յայտարարել ի հանդարտութիւն ժողովուրդին եւ խնդրել որ մամուլը վերջ տայ այս առթիւ ծագած պայքարին:

Ի դիմաց ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Ատեմաղայի

Ատեմաղայի

ԴՈԿՏ. Մ. ԳԱՐԱԿԵՕԶԵԱՆ

ՅՈՎԱԷՓ ԵՊՍԿ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւ Եդիք, Յուլիս 26, 1933

ԵՋԱԽԱԾՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԵՌԱԳՈՅՆԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Պ ա տ ն է ն

Արձանագրութեան Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի

ԿԵ. ՆԻՍՏԻ — 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1933 Թ.

ԼՍԵՑԻՆ.— 1) Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոսի տարւոյս Օգոստոսի 28-ի եւ Սեպտեմբերի 22-ի դրութիւնները Ձիբակոյի Արուեստահանդիսում եռագոյն դրօշակի պարզման առթիւ տեղի ունեցած պարագաների մասին: 2) Նորաբացատրականը Յուլիս 1-ի դէպքի մասին եւ այդ առթիւ Ազգային Կեդրոնական վարչութեան թերթերում հրատարակած պաշտօնական յայտարարութիւնը ի հանդարտութիւն ժողովուրդեան: 3) Ազգային Կեդրոնական վարչութեան թերթերում հրատարակած պաշտօնական յայտարարութիւնը ի հանդարտութիւն ժողովուրդեան: 4) Ազգային Կեդրոնական վարչութեան նախագահ Տ. Յովսէփ Եպիսկոպոսի Օգոստոսի 22-ի դրութիւնը Ձիբակոյի Արուեստահանդիսում եռագոյն դրօշակի պարզման մասին: 5) Ձիբակոյի Արուեստահանդիսի Գործադիր Յանձնախմբի բացատրականը (Կոչնակ, Թ. 21, 12 Օգոստոս, 1933 Թ.) իր բռնած ընթացքի եւ առաջնորդող սկզբունքների մասին եւ 6) Թերթերի նկարագրութիւններն ու լուսարարութիւնները Ձիբակոյի Արուեստահանդիսի միջադէպի մասին:

Ա.— վերոյիշեալներից պարզուած է.—

ա) Որ եռագոյն դրօշակի ցուցադրման խնդիրը նախապէս քննուել է Գործադիր Յանձնախմբի ժողովներում, դաշնակցական անդամի ներկայութեամբ, որ համակերպուելով մեծամասնութեան հետ՝ չարունակել է դործակցել եւ դրօշակի ցուցադրման զաղափարը վերջնականապէս մերժուել է հետեւեալ հիմունքներով:—

1.— Եռագոյնը ներկայ Հայ Պետութեան դրօշակը չի լինելով գուրի է իրաւական հանգամանքից:

2.— Յանձնախումբը որոշել է Հայկական օրում հանդէսը կատարել առանց դրօշակի, ոչ քէ որովհետեւ Յանձնախումբը մուտք յարգամբ ունի եռագոյնի հանդէպ, քան ինքա յառաքանդները, այլ որպէս զի խափանէ տրամագծօրէն հակակարծիք տարրերի հաւանական բաղխումն ու եղբայրասպան պայքարի կրկնութիւնը, որի մեղքները տրուել են այլ գաղութներում:

բ) Ձիբակոյի մէջ դրօշակի համակերպների դէմ եղել է սուուար մեծամասնութիւն որ հաստատուած է Մէյքըր Ֆէլիքս Սթրաքմընի քուէարկութեամբ:

զ) Հանդիսատեսներ Մէլլեր Սթրաքմանի (աղղու-
թիւնները պետի) կողմից քուէարկութիւն է տեղի ունեցել եւ ար-
դիւնքը եղել է դրօշակի պարզման մերժումը:

դ) Յանձնախումբը պարզել է օրուան համար իր արած որո-
շումներն ու կարգադրութիւնները Առաջնորդ Գուրեան Սրբադա-
նին, որ հրաւիրուած է եղել Ձիքադոյ եկեղեցու Հոգաբարձու-
թեան կողմից եւ Հայկական Օրուան հանդիսին նախագահելու
հրաւիր ստացել Գործադիր Յանձնախումբից, որպիսի որոշում-
ները Առաջնորդը զոհացուցել է դտել, եւ ընդունել:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, նկատի առնելով վերոյիշեալ
փաստերը, ՈՐՈՇԵՑ.—

- 1.— Ճանաչել Գործադիր Յանձնաժողովի որոշումները հիմ-
նադրուած, խոհեմ եւ իրաւացի,
- 2.— Ամերիկայի Թեմի Առաջնորդ Գեր. Տ. Ղեւոնդ Արքե-
պիսկոպոսի Զիւգադի, Արուեստահանդիսում եւ ընդ-
համրապէս բռնած ըմբացքը համարել միանգամայն օգ-
տակար եւ օրինական: (ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի տարւոյս Հոկտեմբերի 25-ի ԿԵ.
նիստի արձանագրութեան սոյն պատճէնի խտկութիւնը եւ հարադա-
տութիւնը հաստատուած է ստորագրութեամբ եւ կնքով, 24 Նո-
յեմբեր 1933 Թ., Ս. Էջմիածին:

Կնիթ Անդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի
ԳԵՐԱԳՐՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐՏԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ԽՈՐՀՈՒՐԳ Քարտուղար՝ Կ. ՔՈԶԱՐԵԱՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՏԵՂԵԱԿ Է ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲՈՂՈՐ ԱՆՅՈՒԴԱՐՁԵՐՈՒՆ

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ Անդամներէն Բարձ.
Տ. Գեորգ Արքեպս. Զօրէֆնեանի Կարեւոր
Նամակէն Մէլլերմաններ
ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳԵՐ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՊՍԿ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
Ս. Էջմիածին 15 Օգոստոս, 1933

Մեր ունեցած տեղեկութիւններէն՝ թէ պաշտօնական եւ թէ
անպաշտօն բնոյթ կրող՝ երեւում է որ դաշնակցականները դա-
դութեամբ հայութեան մէջ ամենուրեք սկսել են միջամտել եկեղեցւոյ
գործերին, եկեղեցական հաստատութիւնները իրենց ձեռք առնել
եւ ծառայեցնել իրենց շահերին:

Այդ դիժը յատկապէս երեւում է այժմ Ամերիկայի մէջ (Ա-

րեւելեան թեմում), ուր նոքա չափազանց լարուած են Դուբեան
Սրբադանի դէմ, իրրեւ Առաջնորդի, որին տապալելու մեծ ճիգեր
են թափում:

Հայոց եկեղեցին քաղաքական կուսակցութիւններից միշտ հե-
ռու է եղել եւ իր ուրոյն ազգային — կրօնական դիժը տարել,
մանաւանդ հեռու է պահել եկեղեցին քաղաքական պայքարի աս-
պարէզ դառնալուց եւ քաղաքական նպատակների ծառայելուց:
Հայոց Հայրապետութիւնը նոյն ուղիով ընթանում է նաեւ այժմ,
մանաւանդ այժմ, երբ ունինք Հայաստանի մէջ հայրենի խորհր-
դային իշխանութիւն, որ հայի վաղեմի տենչանքն է եղել, ու-
րեմն եւ ամէն թշնամական փորձ նրա դէմ, ճշմարիտ հայի հա-
մար անընդունելի է եւ ասելի է: Ինչ որ անընդունելի եւ ասելի
է հայի համար, կ'աւելցնեմ նաեւ վնասակար՝ հայ եկեղեցին ոչ
միայն չի խրախուսել եւ չի խրախուսելու, այլ եւ հալածելու եւ
մաքառելու է:

Այսօր դուք Ամերիկայի թեմում... հնարաւորութիւն ունիք
արիարար մաքառելու՝ ըստ ամենայնի թեւ ու թիկունք լինելով
Դուբեան Սրբադանին իրրեւ Առաջնորդի: Նաեւ նոյն ուղին ներ-
շնչելու է ձեր կարգադրից հոգեւոր եղբայրակիցներու մէջ՝ թէ
կուսակրօն եւ թէ աշխարհիկ: Փոքրութիւն կը լինի նահանջել այդ
ուղիից. հայ եկեղեցւոյ եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդի եւ հայրե-
նիքի շահն այդ է պահանջում:

Այն դէպքը որ տեղի է ունեցել Շիքադոյում, տեղի է ունեցել
նաեւ Բուլղարիայում եւ ինչպէս ասում են՝ Բուլղարիոյ Առաջ-
նորդը չի բռնել շիտակ ուղին, է՛հ նա ծերացել է, ուստի եւ որոշ
ներողամտութիւն պէտք է ունենալ նրա հանդէպ:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ Անդամ
ԳԵՐԱԳՐ. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

ՇԻՔԱԿՈՅԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԻՍԻՍԻ ՄԷՋ ԵՈՒՄՈՅՆ ԴՐՕՇ
ԹԻՒ 1002 ՊԱՐՁԵԼՈՒ ԽՆԴՐՈՅՆ ԱՌԹԻԻ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ 23 Օգոստոս, 1933 ամի

Ամերիկայի Հայոց Թեմի Առաջնորդ
Գերազնորհ Տ. Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոսին

Տարւոյս Յուլիս 1-ին Ձիքադոյի Արուեստահանդէսին, ուր
ամէն կողմից ազգեր ու ցեղեր հաւաքուած են եղել հանդէս բե-
րելու իրենց անցեալ ու ներկայ մշակութային արժէքները մաս-
նակեղ եւ նաեւ դադութեամբ ժողովուրդը: Սակայն ցաւելով պի-
տի խոտտալանութիւն, որ ցուցադրել է նա փոխանակ դրականի իր

բացասական կողմերը, ձգելով իր վարկը եւ նսեմացնելով հայ ժողովրդի հմայքը օտարներին աչքին:

Հանդէսը գլխաւորել էք Դուք, տալով Հայկական ծրագրին եկեղեցական Ազգային դոյն:

Զիկադոյի Արուեստահանդէսը Քաղաքական բնոյթ է ունեցել, բնականաբար ուրեմն հանդէսի Հայկական մասն էլ քաղաքական բնոյթ կրեւոյց հեռու պիտի մնար:

Ուստի եւ Ձեր միջամտութիւնը հանդէսի Հայկական մասը քաղաքական բնոյթից դերծ պահելու համար միանգամայն ուղիղ է եւ հետեւողական, ինչպէս ձայնատուութեամբ հաւանութիւն է տուել Ձեր բռնած ընթացքին հանդէսին ներկայ եղող հայ ժողովուրդը ինը տասներորդի ձայնակցութեամբ:

Հայ եկեղեցին հայ պատմական կեանքում երբեք ինք նպատակ չէ հանդիսացել այլ ապրել է հայ ժողովրդի համար եւ եղել է նրա սպասաւորը, նրա կուլտուրա-կրթական կեանքի առաջնորդը, յաճախ նաեւ նորա քաղաքական կեանքի ղեկավարը քաղաքական իշխանութեան չզոյնութեան ժամանակ. իսկ երբ հայ ժողովուրդն ունեցել է իր անկախ քաղաքական կեանքը Հայ եկեղեցին եղել է նորա բարեկամը, խորհրդատուն եւ աջակիցը հայ ժողովրդի տնտեսական կեանքը բարելաւելու, նրա մտաւոր-կրթական յառաջդիմութեան նպաստելու, նրա ֆիզիքական զոյնութիւնը պահպանելու գործում:

Այսօր էլ Հայ եկեղեցին բռնելիք այլ ուղի չունի, բայց եթէ իր պատմական ուղին: Նա այսօր էլ իրեն ճանաչում է հայ ժողովրդի սպասաւորը եւ բարեկամ ու աջակից է այն հայ պետութեան, որ իշխում է մեր Հայրենիքում եւ ծառայում է հայ ժողովրդի եւ հայ երկրի տնտեսական կեանքի բարելաւման ու զօրացման, նրա կուլտուրական կեանքի յառաջդիմութեան եւ ազգային մշակոյթի գործին ու հայ ժողովրդի ֆիզիքական զոյնութեան պաշտպան ու պահապանն է: Եւ այդ իշխանութիւնն այսօր խորհրդային Հայաստանի հարազատ պետութիւնն է, որի բարեկամն է Հայ եկեղեցին:

Ահա այս ուղին է բռնել ու պիտի բռնէ Հայ եկեղեցին զբաղւաւորող Ս. Էջմիածինը խորհրդային իշխանութեան նկատմամբ հայ երկրի եւ հայ ժողովրդի շահերի տեսակէտով, որ ընդհանուր նպատակ է հանդիսանում ինչպէս Հայ Պետութեան, նոյնպէս եւ նաեւ Հայ եկեղեցու համար:

Վերոյիշեալ սկզբունքը պէտք է ըմբռնէ իւրաքանչիւր հայ հոգեւորական եւ նրանով ղեկավարուի, առաւել եւս եկեղեցու մէջ ղեկավարի եւ առաջնորդի կոչումն ու պաշտօն ունեցողը: Այս սկզբունքով է, որով Դուք ցարդ ղեկավարուել էք ընդհան-

բապէս եւ մասնաւորապէս Զիկադոյի Արուեստահանդիսում Ձեր հօտի մեծամասնութեան ցանկութեամբ եւ մենք ու Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի Սրբազան անդամները Ձեր ընթացքը համարում ենք միակ ուղիղն ու օգտակարը:

Շարունակեցէք Ձեր ընթացքը, բայց եւ զգուշութեամբ եւ չրջահայեցութեամբ ղեկավարուեցէք:

Հայրական օրհնութեամբ եւ սիրով
ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՍՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Դ Ի Պ Ի Ո Ճ Ի Ր

Շիրակոյի դէպքին մէջ Առաջնորդի ի նպաստ եղած ազգային հեղինակաւոր մարմիններու վճիռները եւ ապացուցեալ իրողութիւնները որեւէ արժէք չունեցան իր ուխտեալ թշնամիներու համար:

Նոյն իսկ անհետեւանք մնաց Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տեղեկագիրը, ստորագրուած յայտնի դաշնակցական Տոքթ. Գարակէօգեանի կողմէ, որ կը հաստատէր քէ Առաջնորդը եռագոյնը անարգելու երբեք մտածում չէ ունեցած, այլ յարգած է միշտ զայն եւ կը յարգէ, եւ քէ հակառակ իր չէզոք մնալու փափակի, հարկադրուած էր միջամտել, պարգապէս օտարներու առաջ հաւանական անախորժ դէպքերը արգիլելու համար:

Դաշնակցութիւնը այս ճշմարտութեան համոզուած էր, բայց կուսակցական թագուն հաշիւներէ տարուած կատաղի պայքար հռչակեց Առաջնորդի դէմ: Ոչ միայն Ամերիկայի այլ եւ Սփիւռքի բովանդակ դաշնակցական մամուլը սպառնալիք, հայհոյանք եւ անարգանք տեղաց, նոյն իսկ չի խղճահարեցաւ Դուրեան Սրբազանը ներկայացնել Զեկայի կամ Թուրքերու վարձկան գործակալ մը, որ անպատկառօրէն կ'անարգէ ազգային սրբութիւնները եւ կը պղծէ ազատագրութեան համար թափուած հայ արիւնը:

Մեր յաջորդ պրակով պիտի ներկայացնենք փաստերը, թէ ինչպէս այս գրգռիչ հրատարակութիւններով եւ հրապարակային ժողովներով կը լարուէր միա-

միտ չարքերու ոճրային բնազդները եւ կը պատրաստուէր Դեկտ. 24-ի գաղանային եղեւնը:

Տեղացող լուտանքներու տարափին տակ էր երբ Վեհ. Հայրապետը Շիքակոյի դէպքի մանրամասնութեանց տեղեկանալէ վերջ, անձնական նամակով Առաջնորդի ընթացքը կը գտնէր ուղիղ եւ կը խրախուսէր նոյն շաւղով ընթանալ: Դուրեան Սրբազան ինքզինքը չափազանց մխիթարուած զգաց եւ գրեց զգացումով զեղուն հետեւեալ նամակը. —

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹԻՒՆ

Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա. ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԵՒ ԾԱՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի Ս. Էջմիածին

Վեհափառ Տէր,

Շնորհապարտ զգացմամբ եւ յարտասուս փղծկած կարգացի Ձեր վեհափառութեան անձնական նամակը, որով քաջալերական բառերով կը գրուատէիք այն ուղեգիծն որով կը վարեմ ազգային գործերն Ամերիկահայ բազմապահանջ միճակին:

Ձեր վեհափառութեան թանկագին համակրութիւնը եւ վստահութիւնը որքան ատեն կը վայելեմ, աներկիւղ պիտի հանդուրժեմ ըստ այն վատ յարձակմանց որ երեք ամիսներէ ի վեր անընդհատ կ'ըլլան խմբակի մը կողմէ, որ ոչ կըցած է ըմբռնել ճշմարիտ ազգասիրութիւնը եւ ոչ ալ զիտցած է անդրադառնալ կացութեան լրջութեան վրայ:

Ձեր վեհափառութեան այդ նամակը ինծի համար ամբողջական վահան մըն է, պիտի ըսէի պատուական քարերով զարդարուած լանջապնակն է՝ որով կրնամ պարծիլ եւ պիտի պահեմ միշտ կուրծքիս վրայ, եւ ըմբռնները պիտի չկարենան խոր խոցել եւ աղէտալի դարձնել իրենց զէնքերը յարձակման սրբան ալ զօրեղ եւ ուժղին ըլլան:

Երախտապարտ զգացմամբ մատչելով ի համբոյր

Աստուածաբեալ վեհափառութեանդ Սուրբ Աջոյն,

Մնամ խոնարհ որդի Ձեր

(Ստորգր.) ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Նիւ Եորք, 19 Հոկտ. 1933 Ստանկարդ Ամերիկահայոց

97 1
3

ԳԻՆ 10 ՍԷՆԹ

ԱՐԳԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՂԵԻՈՆԴ ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՋՆԱԽՈՒՄԻ

Archbishop Leon Tourian Committee

156 FIFTH AVENUE

NEW YORK